

Tone Ferenc

TRIDESET LET ZGODOVINSKEGA DRUŠTVA ZA SLOVENIJO

Poročilo na slavnostnem občnem zboru v Kranjski gori 29. 9. 1976

Tri stvari so mi ovirale roko, ko sem začel pisati to poročilo. Prvič, pomislek, ali ne bi mogel kdo drug, zlasti tisti, ki je bil trideset let tvorni društveni delavec, bolje in laže opraviti te naloge kot jaz, ki sem jo moral opraviti predvsem po objavljenih poročilih¹ in le malo po lastnih izkušnjah. Drugič, zavest, da se v kratkem poročilu ne da niti približno povedati vsega o tridesetletnem prizadevnem delu društva. In tretjič, bojazen, da bo takšno, podatkov polno poročilo, neustrezno za nocojšen slavnostni občni zbor, na katerem bi bilo verjetno treba govoriti z bolj vznesenimi besedami.

Sodim, da je še zlasti v tem slavnostnem trenutku potrebno, da se z minuto molka in toplo mislijo hvaležnosti spomnimo vseh tistih, ki so v teh tridesetih letih zapustili naše vrste, ker jim je neprizanesljiva smrt prezgodaj utrgala nit življenja. Med njimi so tudi prizadevni člani društvenega odbora: dolgoletni podpredsednik in prvi častni član našega društva akademik dr. Milko Kos, Jože Hainz, dr. Maks Miklavčič, Franjo Baš, Modest Golia, Davorin Jeršek, Slavka Kajba-Milić in Tine Robida.

Ne bi bilo pravično, če bi naš spomin nocoj poletel nazaj samo do tistega novembrskega dne leta 1946, ko je prvi občni zbor razglasil ustanovitev Zgodovinskega društva za Slovenijo. Vsaj za trenutek se naj vrne še dlje nazaj, tja v leto 1839, ko se je po zamisli nekega okrajnega gozdarja porodilo Muzejsko društvo za Kranjsko. Jezni viharji Metternichovega absolutizma mu niso dopuščali kaj več, kot da zbira prostovoljne prispevke za deželni muzej v Ljubljani. Nebogljeno v vseh pogledih je životarilo to društvo cela desetletja: pretresale so ga vsakovrstne težave vse do devetdesetih let, ko se je po slovenskem političnem prerodu zlasti s svojo publicistično dejavnostjo, mislim na »Izvestja« in na poznejšo »Carniolo«, zakoreninilo tako močno, da ni bilo več izpostavljeno nevarnosti nenadne smrti. Po sedemdesetih letih obstoja se je društvo šele v Jugoslaviji leta 1919 razvilo iz deželnega v obče-slovensko Muzejsko društvo za Slovenijo in je po odcepitvi prirodoslovne sekcije in njenem preoblikovanju v Prirodoslovno društvo leta 1934 dobilo značaj historičnega društva.² Muzejsko društvo za Slovenijo je delovalo še poldrugo leto po osvoboditvi, dokler niso nove, za zgodovinsko znanost ugodnejše razmere zahtevale njegovo preoblikovanje v Zgodovinsko društvo za

¹ Uporabil sem predvsem poročila o zborovanjih slovenskih zgodovinarjev in tajniška poročila o delovanju društva med občnimi zbori. Obe vrsti poročil je občasno objavljal Zgodovinski časopis. Zahvaljujem se bivšemu tajniku društva Petru Vodopivcu, da mi je preskrbel kopije teh poročil. Za izčrpniji prikaz dela Zgodovinskega društva za Slovenijo bo treba uporabiti še druge vire, predvsem zapisnike občnih zborov in odborovih sej.

² O nastanku in razvoju Muzejskega društva za Slovenijo je pisal dr. Josip Mal v članku Naše Muzejsko društvo v teku sto let, ki ga je objavil v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo XX/1939, 1—4 (Zbornik ob stoletnici društva 1839—1939), str. 1—24.

Slovenijo. To društvo, tako pravi nek vir, »naj bi postalo šele pravi organizatorni center slovenskih zgodovinarjev«. V prvem obdobju svojega obstoja in delovanja je novo društvo zajemalo zgodovinarje, muzejske delavce in arhiviste, dokler nista v letih 1953—1954 nastali še Društvo muzealcev in konservatorjev LRS in Arhivsko društvo za Slovenijo. Rojstvo teh dveh društev je sicer nekoliko omejilo delovno področje Zgodovinskega društva za Slovenijo, vendar so vsa tri društva vezale med seboj mnoge delovne vezi, tako da so bile nekatere podružnice na terenu vključene v dve društvi, še bolj pa je bilo tako s članstvom.

Zgodovinsko društvo za Slovenijo, ki so ga vodili priznani slovenski zgodovinarji dr. France Škerl (1946—1948), akad. dr. Fran Zwitter (1948—1966), dr. Ferdo Gestrin (1966—1968) in akad. dr. Bogo Grafenauer (1968—1974), je v svojem tridesetletnem obstoju in delovanju nenehno skrbelo za razvoj zgodovinske znanosti v SR Sloveniji in tudi med Slovenci v zamejstvu, prizadevalo si je za čim hitrejši prenos znanstvenih izsledkov v javnost, za uveljavljanje slovenske zgodovine na jugoslovanskem in mednarodnem območju, za prežetje zgodovinske znanosti z naprednimi, marksističnimi pogledi na svet in družbo, za uspešen razvoj nekaterih kulturnih panog, tesno povezanih z zgodovinsko vedo, npr. arhivarstva, muzealstva, zaščite zgodovinskih in kulturnih spomenikov itd.

Te svoje naloge je društvo opravljalo na različne načine, ki jih vseh ne bo mogoče tukaj niti prikazati niti obravnavati. Na prvem mestu so seveda zborovanja slovenskih zgodovinarjev, od katerih jih je to društvo organiziralo že 16, dve pa je organiziralo pred drugo svetovno vojsko še Muzejsko društvo za Slovenijo. Na teh zborovanjih, ki so bila praviloma vsako drugo leto v raznih, vendar nikdar naključno izbranih krajih Slovenije in enkrat celo v zamejstvu, je bilo prebranih skupno 143 strokovnih referatov, ob udeležbi od 50 do 300 slovenskih zgodovinarjev.

Povsem razumljivo je, da so prva zborovanja precej izčrpno obravnavala razmere na nekaterih kulturnih področjih, ki so tesno povezana z zgodovinsko vedo, to je na področju arhivarstva, muzealstva in spomeniškega varstva in deloma tudi knjižničarstva (v letih 1946—1952 deset referatov). Teža teh prizadevanj je bila na ramenih priznanih strokovnjakov, kot so bili Franjo Baš, dr. Fran Sijanec, Modest Golia, dr. Stane Mikuž, dr. Jože Kastelic, Edo Turnher, Bogo Teply in drugi. Ker so se ustrezna društva ustanovila šele nekaj let pozneje, je seveda Zgodovinsko društvo kot edino društvo s historično dejavnostjo skrbelo tudi za ta področja, ki jih je bilo treba po osvoboditvi ne samo obnoviti, temveč nekatera, kot npr. arhivarstvo, celo ustanoviti. Društveno vodstvo je takrat celo menilo, da so ravno zborovanja slovenskih zgodovinarjev tisto mesto, »kjer se morejo roditi dragoceni nasveti ljudski oblasti za rešitev teh ali onih strokovnih zgodovinskih vprašanj«. Resolucije, ki so jih sprejela zborovanja slovenskih zgodovinarjev po osvoboditvi, so res predlagale ali kar zahtevale ureditev nekaterih zadev in lahko z zadovoljstvom ugotavljamo, da so bile mnoge pobude, predlogi in zahteve uresničene (npr. ureditev študijske knjižnice v Mariboru, ustanovitev študijske knjižnice in muzeja z arhivom v Novi Gorici, arhiva v Kopru itd.). Mislim, da ni neskromno trditi, da je ravno prizadevna dejavnost Zgodovinskega društva za Slovenijo na teh področjih pomenila ugodno izhodišče za delo novih, specializiranih društev za ta področja. Če je bila pozneje kakšna tovrstna tema navzoča na zborovanju slovenskih zgodovinarjev, je bila bolj

za informacijo v sklopu predavanj o zgodovini tistega kraja ali območja, v katerem je bilo zborovanje.

Verjetno sta bila organiziranje društva in skrb za omenjena kulturna področja tisti vzrok, da so zborovanja slovenskih zgodovinarjev nekoliko pozneje začela obravnavati vsebinske, strokovne in idejne probleme slovenskega zgodovinoписja in načrtnega raziskovalnega dela. Društveno vodstvo samo je ugotavljalo, da je bil prvi preobrat v društvenem delu storjen po letu 1948, ko je bila končana povezava slovenskih zgodovinarjev v društvu in njegovih podružnicah, ko je dobilo slovensko zgodovinoписje v Inštitutu za občo in narodno zgodovino SAZU »svoje vrhovno avtoritativno vodstvo«, ko je začelo izdajati osrednje slovensko zgodovinsko glasilo Zgodovinski časopis in ko je prešlo na obravnavo vsebinskih zgodovinskih vprašanj. Metodološka, strokovna in idejna vprašanja slovenske zgodovine so zborovanja slovenskih zgodovinarjev obravnavala nato zapovrstjo po raziskovalnih področjih kot glavno temo zborovanja (v letih 1948—1955 pet referatov), začenši z referatom akad. prof. dr. Milka Kosa o nekaterih problemih slovenskega zgodovinoписja, prek referata prof. Borisa Ziherla o nekaterih teoretičnih in praktičnih problemih slovenskega zgodovinoписja, do referata dr. Pavleta Blaznika o poteh in vidikih slovenske krajevne zgodovine. Temeljna metodološka načela in konkretne pobude iz petih referatov so zanimive še sedaj in naj še posebej poudarim, da je temeljno pobudo začel nato uresničevati Inštitut za občo in narodno zgodovino SAZU s svojo Gospodarsko in družbeno zgodovino Slovencev. Obravnava strokovnih problemov slovenskega zgodovinoписja se je na zborovanjih omejila bolj na starejša obdobja slovenske zgodovine. O problematiki preučevanja novejše zgodovine in še posebej zgodovine delavskega gibanja se je pozneje več razpravljalo v specializiranih zavodih, predvsem v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, ki je ob svoji desetletnici leta 1969 razčlenitvi preučevanja slovenske zgodovine poslednjih sto let posvetil celo posvetovanje, pri katerem je tudi sodelovalo naše društvo. V tem inštitutu je bil sprejet tudi poseben raziskovalni načrt »Zgodovina Slovencev 1918—1945«, medtem ko enega ali dva raziskovalna načrta še pripravljajo, v Zgodovinskem arhivu Ljubljane pa nastaja raziskovalni načrt za preučevanje zgodovine mesta Ljubljane. Obrisi nekega dolgoročnejšega programa preučevanja slovenske zgodovine so bili dani tudi v Raziskovalni skupnosti Slovenije.

Če izvzamemo štiri referate (trije vsebinski in eden o zbiranju gradiva) o zgodovini narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem, ki so bili podani na zborovanjih slovenskih zgodovinarjev v letih 1948—1951, lahko rečemo, da so zborovanja začela obravnavati novejšo zgodovino 19. in 20. stoletja razmeroma pozno. Mejnik pri tem pomenita zborovanja v Ravnah na Koroškem leta 1957 in v Murski Soboti 1959 s sklopom referatov o revolucionarnem delavskem gibanju pri nas po oktobrski revoluciji in prvi svetovni vojni ter o problematiki prelomnega obdobja 1918—1919 na severnem delu slovenskega narodnega ozemlja. In prav to slednje zborovanje je sklenilo, da je »treba z delovnim načrtom poskrbeti za bolj intenzivno delo na novejših obdobjih naše zgodovine«. Še večji premik v smeri obravnave novejše zgodovine na zborovanjih pomeni v Novi Gorici leta 1968 začeta načrtna obravnava slovenske politične zgodovine od 60. let 19. stoletja do leta 1918, ki ji je do sedaj bilo posvečenih okrog 30 referatov in je dosegla prelom stoletja. Teža obravnave te problematike leži predvsem na ramenih dveh univerzitetnih profe-

sorjev in nekaterih mlajših raziskovalcev iz raznih mest in tudi iz zamejstva pod vodstvom univ. prof. dr. Vasilija Melika. Glede na velik pomen, ki ga ima to obdobje naše narodne zgodovine, bi kazalo še bolj strniti ta raziskovalna prizadevanja in jih oblikovati v raziskovalni program, da bi sčasoma dobili temeljitejši pregled politične zgodovine v 2. polovici 19. in v začetku 20. stoletja. Od leta 1959 dalje teče na zborovanjih tudi obravnava zgodovine narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem (14 referatov), vendar ne po nekem dolgoročnejšem programu, temveč bolj v povezavi s tematiko krajev naših zborovanj in proslav pomembnejših dogodkov. Posebej je treba poudariti, da je cel sklop referatov na zborovanju v Škofji Loki obravnaval elemente revolucionarnosti v političnem življenju Slovencev od kmečkih uporov do narodnoosvobodilnega boja. Te referate sta društvo in Inštitut za zgodovino delavskega gibanja objavila v posebnem zborniku.

Med sklope referatov, ki jih moram vsaj omeniti na tem mestu, sodijo tudi referati o problematiki naših mej in zgodovine zamejskih Slovencev (9), o kmečkih uporih (5), političnem društvu »Eдинost« v Istri in Slovenskem Primorju (2) itd. Razmeroma malo so se zborovanja ukvarjala z gospodarsko zgodovino in nič z zgodovino socialistične graditve, kar je seveda ogledalo razmer na raziskovalnem področju, te pa se v poslednjem času vendarle izboljšujejo.

Kot rečeno, kraji zborovanj slovenskih zgodovinarjev niso izbrani naključno, temveč preudarno, največkrat ob obletnicah pomembnejših dogodkov in pri izbiri so bila upoštevana tudi nekatera starejša mesta (Celje, Ptuj, Koper, Piran, Novo mesto, Škofja Loka) in večja delavska središča (Ravne na Koroškem, Velenje, Jesenice). Ker se na zborovanjih obravnava tudi zgodovinski razvoj tistega kraja ali območja, zborovanja tako pospešujejo preučevanje kajevne zgodovine in prispevajo tudi k utrjevanju položaja in ugleda kulturnih in drugih zavodov, ki so soorganizatorji zborovanj. Društvo si prizadeva, da bi zgodovinski razvoj kraja ali območja na zborovanju obravnavali predvsem domači raziskovalci. Medtem ko so na prvih treh zborovanjih po osvoboditvi nastopali kot referenti samo zgodovinarji iz Ljubljane in Maribora, se je krog referentov sčasoma razširil tako, da so z njimi zastopana vsa ali skoraj vsa mesta v SR Sloveniji. Naj poudarim, da si društvo že nekaj let nazaj prizadeva, da bi tudi v zamejstvu zrasel raziskovalni kader in razveseljivo je, da so npr. na tržaškem dnevu 17. zborovanja slovenskih zgodovinarjev nastopali sami domači referenti.

S tem seveda prikaz zborovanj slovenskih zgodovinarjev še ni popoln. Nekoliko dlje sem se zadržal pri njih zato, ker so prav gotovo najvidnejši izraz društvenih prizadevanj in uspehov. Morda bi lahko rekli, da pomenijo tudi ogledalo razvoja slovenskega zgodovinarstva v preteklih tridesetih letih. Omejena na dan ali dva, tri ali štiri referate in 50—100 udeležencev, so se razvila v štiri ali petdnevne revije znanstveno-raziskovalnega dela s 15—20 referati v štirih dolgoročneje zasnovanih sklopih (krajevna zgodovina, politična zgodovina 2. polovice 19. in začetka 20. stoletja, posebna tematika in pouk zgodovine) in 200—300 udeleženci ter so že večkrat žela priznanja Zveze zgodovinskih društev Jugoslavije. Če je na prvih zborovanjih nastopal z referati samo en rod slovenskih zgodovinarjev, potem je vsekakor razveseljivo to, da na poslednjih nastopajo že trije rodovi.

Zgodovinsko društvo za Slovenijo je bilo tudi soorganizator nekaterih večjih znanstvenih posvetovanj v Sloveniji, npr. o Osvobodilni fronti (1966),

oktobrski revoluciji in ustanovitvi KPS (1967) in osvoboditvi Slovenije 1945 (1975). Pri pripravi nekaterih znanstvenih posvetovanj so sodelovale tudi društvene podružnice in sekcije; med temi naj omenim posebej sodelovanje mariborske podružnice pri pripravi vsakoletnega zgodovinskega posvetovanja v Modincih (Mogersdorf) na Gradiščanskem. Na kongresih jugoslovanskih zgodovinarjev, od katerih je tretjega v Ljubljani leta 1961 organiziralo naše društvo, je sodelovalo z referati vedno okrog deset slovenskih zgodovinarjev in viden je tudi prispevek slovenskih zgodovinarjev k usmerjanju glavne tematike kongresov. Opazna je bila tudi aktivna udeležba slovenskih zgodovinarjev na dosedanjih mednarodnih kongresih za zgodovinske vede, na katerih so nastopali kot referenti, diskutanti in eksperti. Na stockholmskem kongresu leta 1960 je akademik dr. Fran Zwitter s svojim referatom »Nacionalni problemi v habsburški monarhiji« požel posebno priznanje; isti je bil tudi nekaj let predsednik jugoslovanskega nacionalnega komiteja za zgodovino.

Ni mogoče, da bi tukaj izčrpnje obravnaval vsa prizadevanja našega društva za razvijanje pouka zgodovine na naših šolah in se moram omejiti le na nekaj podatkov. Skrb društva za dober pouk zgodovine v šolah izražajo tudi posebni referati o pouku zgodovine na že omenjenih zborovanjih slovenskih zgodovinarjev (11 referatov). Če že referati o vsebinskih vprašanjih naše narodne zgodovine pomenijo eno od pomembnejših oblik dopolnilnega izobraževanja učnega kadra v osnovnih in srednjih šolah, so za ta kader še posebej dobrodošla predavanja o metodoloških vprašanjih pouka zgodovine. Čeprav število učnega kadra, ki ima za seboj bogate pedagoške izkušnje, ni ravno malo, pa je bil izbor referentov te tematike zelo omejen (5 profesorjev zgodovine). Organizacijska, metodološka in druga vprašanja pouka zgodovine v šolah so obravnavali tudi članski sestanki društva, največ pa sestanki šolske sekcije in lahko rečem, da ni bilo pomembnejšega vprašanja, bodisi vsebinskega bodisi organizacijskega, o katerem društvo ne bi razpravljalo organizirano (šolske reforme, učni programi in načrti, učbeniki itd.) in nemajhna so bila tudi prizadevanja za dobre učne pripomočke. Društvo je bilo skupaj z Zavodom SRS za šolstvo tudi organizator zelo uspelega (tako po kakovosti referatov kakor tudi številu udeležencev) V. jugoslovanskega simpozija o pouku zgodovine v Kranju letos septembra, ki je obravnaval vprašanja pouka zgodovine NOB v šolah. Društvo si je prizadevalo, da bi imela zgodovina kot pomemben dejavnik za razvijanje in utrjevanje narodne in razredne zavesti ustrezen položaj v šoli in da bi se njeno poučevanje nenehno posodabljalo. V sedanji razpravi o uvedbi usmerjenega izobraževanja zahteva, da se najprej razjasni vprašanje pomena in položaja zgodovine v usmerjenem izobraževanju, izdela zasnova cele reforme pouka zgodovine in šele nato posameznih delov itd. Če ne zaradi drugega, bi že zaradi teh prizadevanj društvo moralo dobiti več družbene pomoči in podpore, in tudi tisti, ki so v prvi vrsti zadolženi za vzgojo in izobraževanje, bi tudi morali imeti pristnejše in tesnejše odnose z društvom, ki vendarle svoje delo opravlja prostovoljno in brezplačno.

Društva njegovi ustanovitelji že ob ustanovitvi niso imeli samo za tisti dejavnik, ki naj skrbi za preučevanje naše narodne zgodovine, temveč tudi kot sredstvo za povezovanje zgodovinarjev in tudi ljubiteljev zgodovine v neko organizirano interesno skupnost. Tako so na IV. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Mariboru leta 1947 poleg že omenjenih zborovanj in društvenega glasila za tak povezujoč dejavnik predvideli združevanje zgodovinarjev

v lokalnih društvih, ki so povezana z osrednjim Zgodovinskim društvom za Slovenijo. Dokler je to osrednje društvo vključevalo tudi muzejsko in konservatorsko ter arhivsko področje, so na terenu obstajala predvsem krajevna muzejska društva, največkrat zbrana okrog krajevnega ali pokrajinskega muzeja, in tudi krajevna zgodovinska društva (npr. Zgodovinsko društvo v Mariboru, ki se je leta 1948 preoblikovalo v sekcijo Zgodovinskega društva za Slovenijo, pozneje pa je spet prevzelo prvotni naziv). V letih 1948—1953 se je vključilo v Zgodovinsko društvo za Slovenijo ali se v okviru tega društva ustanovilo devet krajevnih muzejskih (Škofja Loka 1948, Ptuj 1948, Murska Sobota 1950, Postojna 1950, Metlika 1950, Novo mesto 1951) in zgodovinskih društev (Maribor 1948, Nova Gorica 1950, Kranj 1954) ter ena podružnica (Celje 1948). Nekatera med njimi so zajemala tudi po več sto muzejskih delavcev in zgodovinarjev. Tudi po ustanovitvi Društva muzealcev in konservatorjev LRS leta 1953 so nekatera muzejska društva (npr. Škofja Loka) ostala še dalj časa tudi v okviru Zgodovinskega društva za Slovenijo, sčasoma pa so skupaj s krajevnimi zgodovinskimi društvi oziroma podružnicami zamrla, tako da je imelo naše društvo pred dvema letoma le še dve podružnici, in to v Mariboru in Škofji Loki, ki pa sta bili do nedavnega organizirani kot krajevni društvi. Kljub velikim uspehom društva na raznih delovnih toriščih, je treba priznati, da je ta plat delovanja največja negativna postavka našega društva in da je bila skrb društvenega odbora za obstoj, rast in delo podružnic premajhna. Tako je v nekem pogledu društvo dobivalo vedno bolj značaj ljubljanskega društva, društveni odbor pa značaj strokovno vrhunskega (sestavljali so ga predvsem univerzitetni učitelji in drugi s Filozofske fakultete v Ljubljani), vendar za organizacijsko delo med članstvom premalo gorečega vodstva. Društveni odbor je sicer iz leta v leto ugotavljal to pomanjkljivost (Ugotovitev iz leta 1950: »Dolenjska, Gorenjska in zlasti Slovensko Primorje predstavljajo v organizaciji slovenskih zgodovinarjev slabe predele, v katerih dobršen del zgodovinarjev še ni vključen v društvo.« Ugotovitev iz leta 1963: »da obstoji večina podružnic le na papirju.« Ugotovitev iz leta 1965: »Druge podružnice so prenehale delovati... Povezava med podružnicami in odborom ZDS ni bila zadovoljiva.«), vendar si z izjemo v letih 1966—1968, ni prizadeval dovolj, da bi jo odpravil. Eden od vzrokov za prenehanje dela tolikih podružnic je verjetno tudi v tem, da ni bilo več tistih zgodovinarjev starejšega rodu, na katerih je slonelo takšno delo, mlajši se sami niso vneli za organizacijsko delo, starejši vodilni rod zgodovinarjev pa ni našel stika z mlajšim rodom na terenu. K temu so precej pripomogle tudi neugodne razmere na področju financiranja društvene dejavnosti, saj društvo že nekaj časa ne prejema nobene gnotne pomoči za svoje poslovanje, vzdrževanje stikov s svojim članstvom, z Zvezo zgodovinskih društev Jugoslavije, s tujino itd. Pred dvema letoma v okviru Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije začeta prizadevanja za sklenitev samoupravnega sporazuma med ustreznimi samoupravnimi interesnimi skupnostmi za financiranje dejavnosti strokovnih društev so namreč zastala že na začetku.

Podružnice so na svojih območjih opravile mnogo koristnega dela, saj so popularizirale zgodovino z ustreznimi predavanji in drugimi sredstvi, pripravljale razne zbornike s članki o krajevni zgodovini, skrbele za počastitev raznih pomembnih obletnic (600-letnica Novega mesta, 600-letnica Metlike, 900-letnica Ptuja, 1000-letnica Škofje Loke itd.), priredile so tudi nekaj znanstvenih posvetovanj, odkrivale spominske plošče in druga obeležja zaslužnim

kulturnim delavcem, pomagale muzejem in zavodom za spomeniško varstvo ter šolam, organizirale strokovne ekskurzije itd. Podružnice lahko tudi tesneje povezujejo članstvo v neko trdnejšo celoto, kot pa bi to mogel storiti društveni odbor sam. Neprecenljiva je bila tudi pomoč, ki so jo podružnice nudile društvenemu odboru pri pripravi zborovanj slovenskih zgodovinarjev na njihovih območjih. Zato sodim, da si bo moralo društveno vodstvo v prihodnje veliko bolj prizadevati, da nadaljuje v letu 1975 začeto obnavljanje svojih podružnic in sekcij.

Približno tako kot so sčasoma zamrle podružnice, so namreč prenehale delovati tudi društvene sekcije za posamezna področja dejavnosti. Potem ko so se arhivska, muzejska in numizmatična sekcija v letih 1953—1954 ločile od društva in sta se prvi dve oblikovali v samostojni društvi, je imelo naše društvo potlej tri sekcije, in to za krajevno zgodovino (1952), za pouk zgodovine (1954) in za zgodovino narodnoosvobodilnega boja (1955). Med njimi se je ohranila le sekcija za pouk zgodovine, vendar se je tudi njena dejavnost omejevala le na Ljubljano. Društveni odbor je pred letom ustanovil sekcijo za gospodarsko zgodovino in začel pripravljati obnovo sekcije za krajevno zgodovino ter poživitev dela sekcije za pouk zgodovine. Prepričan sem, da imajo vse tri sekcije bogato torišče dela, potrebni so le aktivisti, ki jih bodo spodbujali in vodili.

Popularizacijo znanstvenih in strokovnih dosežkov slovenskega zgodovinskega opravlja tudi nekaj zgodovinskih znanstvenih revij. Društvo si je že od ustanovitve leta 1946 dalje prizadevalo, da bi izdajalo osrednji slovenski Zgodovinski časopis. Leta 1947 je izšel prvi letnik in od takrat dalje izhaja ta časopis več ali manj redno, od leta 1968 v dveh snopičih in dokaj redno, tako da je pravkar izšel prvi snopič XXX. letnika za leto 1976 in je letošnje leto potemtakem tudi jubilejno leto Zgodovinskega časopisa. Težišče pri tem časopisju je na znanstvenih razpravah, recenzijah zgodovinske literature in bibliografijah. Društvu in njegovemu osrednjemu glasilu je treba izreči pohvalo za prizadevanje za čim večjo strokovno raven časopisa in za spodbujanje in objavljanje historičnih bibliografij. Celotno vrsto let je namreč Zgodovinski časopis objavljal Škerlovo bibliografijo člankov o narodnoosvobodilnem boju Slovencev, ki je pozneje izšla kot edina tovrstna bibliografija v Jugoslaviji v samostojni knjižni obliki; sedaj objavlja časopis bibliografijo novih knjig iz naših osrednjih knjižnic, žal pa je v veliki zamudi tisti del te bibliografije, ki vsebuje dela o narodnoosvobodilnem boju slovenskega in drugih jugoslovanskih narodov. Društvu je treba šteti v dobro, da je znalo prebroditi tudi grotne težave, ki se jih je ustrašila celo tako priznana založba kot je Državna založba Slovenije, ki je več kot četrto stoletje zalagala ta časopis. Ni pa mogoče kar tako zavračati pripomb društvenih članov, ki morajo biti obvezno naročeni na časopis, da bi uredniški odbor lahko vodil dolgoročnejšo politiko in tudi bolj upošteval potrebe večjega dela zgodovinarjev, to je učiteljev in profesorjev zgodovine na osnovnih in srednjih šolah.

Drugo društveno glasilo »Kroniko« idaja sekcija za krajevno zgodovino. Kronika, ki si je nekoliko več prizadevala upoštevati potrebe učnega kadra in voditi neko dolgoročnejšo politiko urejevanja, pri čemer pa njeni uspehi niso bili ustrezni tem prizadevanjem, je začela izhajati leta 1953, letno izidejo tri številke in letos zaključuje 24. letnik. Društveno vodstvo si bo moralo bolj prizadevati, da bo Kronika res izraz dela obnovljene sekcije za krajevno zgodovino.

Za historično glasilo za severovzhodno Slovenijo imamo lahko Časopis za zgodovino in narodopisje, ki je kot nova vrsta nadaljevanje istoimenskega glasila. Ta časopis sicer izdaja Združenje visokošolskih zavodov v Mariboru v sodelovanju s podružnico našega društva v Mariboru, vendar leži teža uredniškega bremena na članih omenjene podružnice. Od leta 1965, ko je začela izhajati nova vrsta, je izšlo deset letnikov in je torej tudi za ta časopis letošnje leto jubilejno.

Člani Zgodovinskega društva za Slovenijo svojih prispevkov ne objavljajo samo v teh društvenih glasilih, temveč tudi v glasilih nekaterih raziskovalnih zavodov, npr. v Prispevkih za zgodovino delavskega gibanja, v Razpravah in gradivu Inštituta za narodnostna vprašanja, dalje v reviji »Borec«, ki je leta 1971 postala revija za zgodovino NOB in ohranjanje revolucionarnih tradicij, v tekočih in priložnostnih zbornikih za krajevno zgodovino, med katerimi je zaradi starosti in rednega izhajanja treba posebej omeniti Loške razglede, itd. Za sedaj in tudi za bližnjo prihodnost ni potreba po izdajanju nekega novega historičnega glasila. Morda bo nekoč, ko bodo sile bolj združene, to potrebno za zahodno Slovenijo nasproti stari Gorici in Trstu, sedaj pa to ni mogoče, ker se pri financerju govori celo o potrebi združevanja slovenskih historičnih revij. Seveda so te zahteve bolj izraz pomanjkanja sredstev kakor pa nekega treznega preudarka. Ni pa seveda mogoče zanikati potrebe, da si omenjeni historični časopisi dogradijo vsebinsko zasnovu in vodijo v prihodnje dolgoročnejšo uredniško politiko.

V svojem poročilu sem se omejil le na prikaz nekaterih področij društvenega dela in poskusil oceniti prehojeno pot. Ta je bila včasih bolj in včasih manj strma in naporna ter včasih bolj in včasih manj uspešna. Če sem govoril tudi o manj uspešnih delih te poti, tega nisem storil zato, da bi hote grenil naše slavnostno razpoloženje ali zmanjševal vrednost društvenega vodstva in članstva. Želel sem dati društvu v roke kompas, da bi takoj jutri, ko mine slavnostno razpoloženje, vedelo, kam naj usmeri svoja prizadevanja. Delo, ki ga je društvo opravilo v tridesetih letih, je resnično veliko in njegovo ceno povečuje še dejstvo, da je bilo opravljeno prostovoljno in brezplačno. Zato sodim, da je društvo opravičilo zaupanje, ki ga je imela naša družba vanj, in si zaslužilo priznanje, ki ga bo danes dobilo.³

³ Zgodovinsko društvo za Slovenijo je za svoje tridesetletno prizadevno delo dobilo visoko odlikovanje predsednika SFRJ Josipa Broza-Tita. Red zaslug za narod z zlato zvezdo je na slavnostnem občnem zboru društva izročila članica izvršnega sveta Skupščine SRS in predsednica republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje Ela Ulrih-Atena. Istočasno sta bila odlikovana slovenska zgodovinarja in bivša predsednika društva ter glavna in odgovorna urednika Zgodovinskega časopisa akademik dr. Bogo Grafenauer (z redom dela z rdečo zastavo) in dr. Ferdo Gestrin (z redom republike s srebrnim vencem).